

וכל זה לפי שיטת המחבר שסובר שמיתת המוח לא חשיב מת אלא גוסס. אבל באמת אם המוח מת לגמרי, ואכן נעשו כל הבדיקות הנדרשות והוברר שהוא מת, ואינו נושם כלל מצד עצמו בזה מותר בלא פקפוק. ובמקום שהחולה המושגל ידון בכל זה, יבקש הוא ומשפחתו שיעשו את כל הבדיקות בקפידא, וגם יפסיקו המכונה של ההנשמה ויבדקו עד שיראו בבירור גמור שאינו נושם כלל מצד עצמו ונקבע מותו, ואז יכולים להשיב המכונה לפעולה כדי לשמור על חיות הלב שיהיה ראוי להחיות בו אדם אחר ולהקימו מחוליו. ולה' הישועה.

זה הנראה לעניות דעתי, ואל ה' עיני נשאתי, ולו כל תקותי, הוא ישועתי, בו בטחתי, והרחמן יאיר עינינו ויהננו ויברכנו סלה.

שלמה משה עמאר
ראשון לציון הרב הראשי לישראל

סימן י

בענין פגמים גנטיים

בס"ד, ט"ז אב, תשס"ג

לכבוד מכון פוע"ה, לידי הרב בנימין דוד שליט"א בעה"ק ירושלים תובכ"א.

החיים והשלום!

קיבלתי שאלותיו בדבר חולאים גנטיים רח"ל, מיום י"ד בתמוז דנא. ועתה אני מפנה זמן לעיין בהם. והשאלות רבות ואולם על יסוד אחד הם יסובו, והוא הדרך החדשה שמצאו הרופאים בחסדי ה', למנוע העברתם של חולאים אלו לצאצאיהם של הזוגות שהם חולים במחלות גנטיות, או שהם נשאים למחלות אלו.

הדרך היא, שבני הזוג יעברו תהליך של הפריית מבחנה, ואחר הפריית הביציות, בודקים את מצבן הגנטי של אותן ביציות, והטובות שבהן שהן בריאות לחלוטין מוחזרות לגופה של האשה, להמשך תהליך הריון ולידה תקינים בעה"ו. והביציות שנמצא בהן פגם גנטי מסולקות משם. ולדברי הרופאים שיטה זו יש בה ביטחון שלם שלא יעברו אותם חולאים לולד.

ועל זה שאלת אם ישנה חובה הלכתית לעבור תהליך כזה, ואם כן באיזה תנאים וכו', ופירשת שאלתך, דלכאורה אין כאן חובת ההצלה שחייב אדם להציל

רעהו שנמצא בסכנה כדאמרין במסכת סנהדרין (דף ע"ג ע"א) דתנן, ואלו הן שמצילין אותן בנפסן וכו'. ובגמרא שם למדו דין זה מהפסוק, לא תעמוד על דם רעך. וכב' כתב, דבמקרה דין אין שם 'רעך', כיון שהעובר אינו קיים (עדיין לא נוצר). והשאלה היא האם גם במקרה כזה חייבים ההורים להסתגל שהולד יולד בריא, וגם לאלו מהפוסקים שאמרו שיש חובה לספל ברפואות מדין השבת אבידה, גם כן יש לשאול בה האם יש חובה להציל ולהשיב חיים לעובר שלא בא לעולם.

ומזה יצא לפרט עפ"י השאלות הנשאלות במכון, אם יש להתחשב ברמות הסכנות הסמכות באתו פגם גנטי, שיש שזה גורם למיתה לעובר, ויש הגורמים לעיוורון, ויש הגורמים שאר חולאים וחסורים רעים ה' יצילנו מכולם, ועוד שיש שתוצאתן הרעה בטוחה, ויש שהיא בספק, ועוד יש שהתוצאה קרובה, ויש חולאים שלא מתגלים רק אחר שנים רבות מאד. ובכל אלה שואלים והולכים אם יש להסוותם, או לחלק ביניהם עפ"י מדרגותיהם ולהלן נשוב לפירוט השאלות בעה"ו.

א

אם יש חיוב מדין לא תעמוד על דם רעך להשתדל בהצלת עובר שיעדין לא בא לעולם

ותחילה אבא לדון במה שהקדים, אם חייבים להסתגל בהצלה משום לא תעמוד על דם רעך, כשהעובר עדיין לא בא לעולם. ובני הרב ישי גרין העיר מיד מהתוספות דבבא מציעא (דף קי"ד ע"ב, ד"ה אמר ליה), דבגמרא שם (קי"ד ע"א) אמרו, אשכחיה רבה בר אבוה לאליהו דקאי בבית הקברות של עובדי כוכבים, אמר לו מהו שיסדרו לבעל חוב, אמר לו גמד מיכה מיכה מערכין, גבי ערכין כתיב ואם מך הוא מערכך, גבי בעל חוב כתיב, וכי ימוך אחיך. אמר לו (שם ע"ב) מנין לערום שלא יתרום, דכתיב ולא יראה בך ערות דבר. אמר ליה (לאליהו) ולא כהן הוא מה מאי טעמא קאי מר בבית הקברות. א"ל לא מתני מר טהרות, דתניא רבי שמעון בן יוחאי אומר קבריהן של עובדי כוכבים אין מטמאין, שנאמר ואתן צאני צאן מרעייתי אדם אתם, (יחזקאל לד), אתם קרויין אדם ואין עובדי כוכבים קרויין אדם. ופירש"י ז"ל לאו כהן הוא מר, דאיכא למ"ד דאליהו הוא פינחס, דכתיב ביה קנא קנאתי, וכן בפניחס בקנאו את קנאתי. וכן פירש"י שם דמ"ש דעכו"ם קבריהם לא מטמאין, היינו שאין

שיקום לתחיה ושב ורפא לו. תדע שאמרו שכל אמורא יש בו כח להחיות מתים, והכונה שע"י יחודים ותפילות הדבר ברור בידם, ואליהו זכור לטוב על אחת כמה וכמה. וס"ל להתוס' שזה נחשב פיקוח נפש, ומותר לו ליטמא למת בעבור זה. וע"ש שהוסיף לשאת ולתת בענין זה, ומסקנתו היא דהוראת שעה היתה כדי שיתקדש שם שמים על ידו, וכענין להקריב קדשים בחוץ הסמוך לזה המעשה, שנתקדש שם שמים על ידו וע"ש עוד שהאריך בזה.

והזינן דהגם שהרדב"ז ז"ל דחה פירוש התוס', מ"מ הוא מסכים עמם בעצם הדין, שאם ברור לו שיחייהו, חשיב פקו"נ ומותר ליטמא למת, אעפ"י שעתה הוא מת גמור, ובודאי שאינו בכלל רעך, ולא דחה לפירושם של התוספות אלא משום שאין סומכים על הנס ועוד טעם אחר, אבל מודה הוא בעיקרון, שאם ברור הדבר שהוא יחיה, שמותר לו להטמאות בשבילו, ובנידון זה שאין זה נס, אלא דרך טבעית שגילו הרופאים והם אומרים שבדרך זו יכולים להגיע למניעת חולאים גנטיים במאה אחוז הצלחה. ובודאי יולד עובר חי בעה"י, ראוי וגם חובה לעשות כל האפשר, וגם להתיר איסור כהא דטומאת כהן כך נראה לכאורה, וצ"ע.

והרתני הרה"ג עובדיה יוסף שליט"א שלח לי צילומים מכמה ספרים שדיברו בזה, ואקדים דברי מרן החיד"א ע"ה בשו"ת חיים שאל ח"ב (סימן מ"ג סק"ב), שם הזכיר דברי הרדב"ז ז"ל הנ"ל, ומה שהקשה על התוס' דב"מ (קיד"ע"ב) הנ"ל, וע"ש שתירץ קושיותיו, דהא דאין סומכין על הנס לא נאמר כלפי אליהו זכור לטוב. ומה שהקשה עוד דאם ברור לו שיחיה לא הוי פקו"נ, י"ל דהיה ברור לו שיחיה אם יתמודד עליו ממש ויכוין בכוונותיו ויחודיו, ולא היה אפשר להחיות בלי שיטמא לו, ואם לא היה נטמא הוי פקו"נ. (ת"ל כינתי בזה לדעתו הקדושה והרוממה). והקשה הוא ז"ל, למה הוצרכו התוספות לומר שברור לו שיחיה, והרי גם בספק פקו"נ דוחים אפי" שבת החמורה, ותירץ דקושטא דמילתא קאמרי. עכד"ק. וגם מדבריו נלמד כהנ"ל שאעפ"י שעתה מת הוא, אם יש סיכויים להחיותו מותר להטמאות לו. והוסיף וחדש החיד"א ע"ה, דגם אם יש ספק אם יחיה אם לאו, מותר להטמא לו. ואעפ"י שמדברי התוספות נראה דסבירא להו, שלא נטמא אליהו זכור לטוב לאותו ילד אלא משום דברור לו שיחיה, ואילו אם היה ספק נראה מדבריהם, דלא היה נטמא. ואפשר לתת טעם בדבר, דאדם חי שבאים

מטמאין טומאת אהלים, דבטומאת אהל כתיב, אדם כי ימות באהל.

ובתוספות שם תמה ר"י, היאך החיה אליהו בנה של האלמנה, (הצרפית), כיון שכהן הוא, דכתיב (מלכים א, י"ז) ויתמודד על הילד וגו'. וי"ל שהיה ברור לו שיחייהו, לכך היה מותר משום פיקוח נפש. עכ"ל.

ובני שיחיה, למד מזה דלדעת התוספות יש מצוה להציל הילד, אעפ"י שלעת עתה אינו רעך, שהרי כבר מת, ורק משום שברור לו שיחיה מותר להצילו, ואפילו שהוא כהן מותר לו לטמאת עצמו בטומאת מת החמורה, כדי להצילו. ושפתים ישק בפ"י.

וראתי במהר"ץ חיות ז"ל שם, שציין לתשובת הרדב"ז ע"ה (בסימן ב' אלפים ור"ג) ושם נשאל הרב זללה"ה, למ"ד פינחס הוא אליהו, איך נטמא להחיות בן הצרפית, ובתשובתו הרמת"ה, כתב שיש שרצו ללמוד מתרגום יונתן בן עוזיאל שם, שהנער לא מת ממש, שכתב, לא יתבאש ולא ימות ברה, משמע שלא מת עדיין וע"ש עוד הוכחות לכאורה, והוא ז"ל דחה את כולם, וכתב דאין דרך זה נכון כלל, ונתברר בכמה מקומות בתלמוד ובמדרשים שאליהו החיה את המתים.

ואחרי זה הביא דברי רבינו בחיי ז"ל, שכתב שהאשה הצרפית היתה נכריה, ומתי עכו"ם אינן מטמאין באהל כרשב"י, ולפי זה הא דכתיב ויתמודד עליו, לא נגע בו, רק האהיל עליו. וכמו שכן פסק הרמב"ם ז"ל כרשב"י. דמתי עכו"ם לא מטמאין באהל. וכתב עליו דגם זה אינו נכון, שהרי אמרו חז"ל שהמת שהחיה אליהו זכור לטוב הוא יונה הנביא בן אמת, ואין לומר שהתגייר שהרי מיחסו אחר אביו, וע"ש עוד הוכחות נגד זה, ומסיק דישראלית היתה.

ושוב הביא דברי התוס' הנז', שהיה ברור לו שיחייהו ע"כ מותר משום פקו"נ. והקשה על זה, דאין סומכין על הנס, ועוד הקשה ממה נפשך, אם ברור שיחייהו לא נחשב פקו"נ, ואם נחשב פקו"נ, א"כ לא היה ברור שיחייהו. עכד"ק. ואולם בעניותי אמרתי שיש מקום להעיר בזה להבין דב"ק, די"ל בכונת התוספות, שהיה ברור לו לאליהו ז"ל שהילד יחיה אם יעשה כל אשר חשב לעשות, התפללות והייחודים וכולל גם מה שעשה שהתמודד עליו, אשר בזה נטמא במת, ולזה תירצו דברור לו שע"י פעולה זו עם כל מה שעשה

ובמה שכתב מרן החיד"א דגם בספק אם יחיה, חשיב פקוח נפש ומותר להטמאות לו, הנה בספר העמק שאלה להנצי"ב ז"ל (שאלתא קס"ז אות י"ז), ג"כ עמד על הדקדוק בדברי התוספות הנ"ל, למה תירצו שהיה ברור ובודאי שיחיה, והלא גם ספק פקו"ג דוחה כל התורה וגם אם היה ספק היה מחוייב ליטמא לו. ותירץ, דכיון שהיה מת אינו נכלל בכלל "וחי בהם", דאין כאן נפש שמחוייבים להצילה, ואכתי יש דין שחייבים להצילו מדין שישמור שבתות הרבה ויקיים מצות. וזה שייך רק בודאי שיחיה, ולא בספק. ע"ש.

ולפי דבריו ז"ל עולה דעל כל פנים כשיש ודאות שיחיה, מחוייבים להצילו כדי שישמור שבתות הרבה, וכאן בנדו"ד לפי דעת הרופאים וידיעתם וגם לפי הנסיון שלהם בודאי שיצא מזה ולד חי וקיים בעה"ו. ואולם עדיין י"ל דלתלמיד הרב פרץ ע"ה לא מהני, ואין די בזה כדי להתיר עבורו טומאת מת וכיוצא בזה. דא"א לומר בזה דנחשב חי, כאשר עדיין לא היה חי מעולם, אלא שצריך לעיין בזה אם גם לדעת תלמיד רבינו פרץ חייבים להצילו אפילו ע"י עבירה, שיטמא לו וכיוצא בזה, כדי שישמור שבתות הרבה.

עוד שלח לי חתני הנז' נר"ו צילום משו"ת שבט הלוי ח"ה או"ח (סימן מ"ז) שנשאל על תינוק המבחנה, שהתפרסם מרופאים מומחים לזוג שלא היתה אפשרות בניניהם של קליטת הזרע, רק אם תהיה הקליטה בחוץ באופן שמותר עפ"י ההלכה, ואחרי שזה מצליח מחזירים לגוף האם, ושואלים אם היה צורך לחלל עליו שבת בשלב זה כדי שימשיך להתפתח, וזאת לשיטת בה"ג דמחללין שבת על העוברים, וכאשר ביארו הרמב"ן והר"ן ז"ל דלבה"ג מחללין עליו גם קודם ארבעים יום, אעפ"י דכמיא בעלמא נחשב מ"מ מחללים, ולכאורה הוא הדין נמי בזה, דאעפ"י שהוא עדיין במבחנה מחללים עליו שבת דלא גרע מעובר שלפני ארבעים יום. או נאמר שרק שם שהם בגוף האם, הוא שהתירו, אבל כאן עדיין חסר מעשה להחזירו לגוף האם.

ובעל שבט הלוי נר"ו השיב לאסור בזה גם לבה"ג, שלא התיר אפילו לפני מ' יום, אלא כשהוא תוך מעי אמו, דכיון שרוב ולדות בני קיימא ורק מיעוט מפילות (כמ"ש ביבמות ל"ו ושם קי"ט), ומדין הרוב מתברר שיהיה בן מצוות, ועל כן מותר לחלל עליו שבת. משא"כ במבחנה שאינו בכלל רוב זה דרוב עוברין בני קיימא, דעדיין בוחנים בחוץ איך יתפתחו

להצילו מן הסכנה, גם על ספק מחללים עליו השבת כדי להצילו. אבל זה שמת כבר, לא היה הכהן יכול ליטמא עבורו, אלא כשיש ביטחון מלא שיחיה, לכן כתבו, שברור לו שיחיה. מ"מ מרן החיד"א ע"ה כתב להדיא שגם בספק יכול הכהן להטמאות לו כדי להצילו. על כל פנים לענ"ד הקלה נראה שכונת התוס' דאין ליטמאת טומאת מת לכהן, אלא אם ברור לו בודאות שיחיה, ולא על ספק, וכבר ביארתי החילוק שבין זה ובין פיקוח נפש רגיל, ששם הוא חי, ויש סכנה לחייו, וכדי להצילו מרדת שחת מחללים עליו אפילו שבת, ואפילו על על ספק. אבל כאן מת כבר ולא חשיב פקו"ג להתוספות אלא אם ברור לו שיחיה. ועוד ע"ש שהביא מהשיטה מקובצת בב"מ שם, בשם תלמיד רבינו פרץ ז"ל שכתב, שכיון שסופו לחיות כחי דמי, ע"ש.

ונראה מדברי מרן החיד"א ז"ל במה שהביא את דברי תלמיד רבינו פרץ, לומר שהוא חולק ע"ד התוספות הנ"ל, דלהתוס' באמת הוא מת, ונחשב מת כל זמן שלא שב לתחיה, וחיידשו התוס' דאעפ"י שהוא מת, כאשר ברור שיחיה מותר להטמאות לו כדי להחיותו. אבל תלמיד רבינו פרץ סובר דאין מתירים לעבור על איסור כדי להציל אדם, אלא כשהוא עדיין חי, ואז מחללין עליו שבת וכיו"ב כדי שלא ימות, והטעם שאליהו הנביא נטמא לבן הצרפית, הוא משום דנחשב לחי עדיין, משום שסופו לחיות. ואם כנים דברים אלו יהיה בזה נפקא מינה לשאלה זו דנידון דידן. דלשיטת התוס' דמותר להטמאות לו להחיותו, אעפ"י שלעת עתה מת הוא בודאי, מ"מ סברי התוספות דכיון דבודאי יחיה, מותר להטמאות בשבילו. לפי זה י"ל שהוא הדין נמי בזה שעדיין לא נולד ועדיין לא נתהוה עובר כלל, מ"מ ברור לנו שבטיפול זה יחיה והיה לאיש, ולדברי הרופאים ההצלחה בזה היא מובטחת לגמרי, וכן הנסיון מלמד. ועל כן מותר להטמאות בשבילו. אבל לתלמיד רבינו פרץ ז"ל אין להתיר בנידון זה, דשם שהיה חי ומת, אמרינן דכיון דברור לנו שיחיה, עדיין הוא חשיב חי, דחי היה עד עתה וברור שתיכף יחיה ויעמוד על רגליו לשנים רבות, א"כ אין מחשיבים המיתה שבינתים אלא כמו איבוד הכרה זמני וחי מיקרי, אעפ"י שבאמת מת, ולא עמד אלא ע"י תחיית המתים שעשה אליה זכור לטוב. משא"כ בזה שמעולם לא היה חי, ולא שייך לומר עליו שכיון שסופו לחיות נחשב לחי. דגם כשיחיה זו יצירה חדשה לגמרי, כמו כל ילד שנולד, דלא שייך להחשיבו שהיה חי עוד בטרם נוצר במעי אמו. רק יש כאן יצירה חדשה בעולם.

במעבדה. דגם זה יש לו דין דישמור שבתות הרבה, אחר שהתברר שבימינו רובם מתקיימים ונולדים לחיים.

ואולי יש לחלק ולומר שזה שמופרה במעי אמו, וכדרך כל הארץ נחשב לדבר חי ואסור להורגו, שזה דרכו וזה מקומו והיינו רבייתו. וע"כ יש מצוה להצילו, ולבה"ג נחשבת הצלתו לפיקוח נפש שמחללים עליו שבת. אבל בחינוק המתפתח במעבדה אולי יש לזה דין של ביצית או של זרע בלבד, שאחר שהוצאו ממקומם, אין איסור לאבדם, ובודאי שאין בזה דין של הורג נפש כלל, שאינו כלום. אך זה קשה לאומרו, דאחר שהפרו אותם, וברור שימשיכו להתפתח, וכשיחזירו למעי האם ישלימו זמן ההריון ויצא לאויר העולם ולד בר קיימא. א"כ מה בינו ובין עובר קודם ארבעים יום.

ואולי עיקר טענת הרב שבט הלוי נר"ו, היא בזמן שעדיין לא ידעו מה יהיה מזה, אבל בזמן הזה כבר התבררו עניינים אלו והתפשטו בעולם, וכולי עלמא ידעי שניתן להפרות עוברים באופן זה והיא דרך בטוחה כפי עדותן של הרופאים. וילדים רבים נולדים בדרך זו, והם שלמים ובריאים.

ב.

בדברי האגרו"מ שכתב לענין חיולו שבת שהחייב הוא לרפא חולים ולא להציץ מתים

עוד ראיתי באגרות משה חיו"ד (ח"ב סימן קע"ד סוף ענף א) (ששלח לי חתני הנ"ל) שכתב דאין חיוב להחיות מתים, ונקט דוגמא באדם שהותו ראשו שדינו שהוא מת אע"פ שמפרכס, ואם היה אפשר לחבר הראש לגוף ויחיה, מ"מ אין בזה חיוב גם בחול, ועל כן אסור לעשות זה בשבת, שהתורה חייבה לרפאות חולים ואפילו לחלל שבת על זה, ולא חייבה להחיות מתים. ומ"ש בתוס' (ב"מ קי"ד ע"ב) הנ"ל דמשום שברור לו שיחיה, היה מותר ליטמאות לו משום פקו"נ, צ"ל שלא משום פקו"נ דמת, אלא משום פקו"נ של אמו שהיתה מצטערת מאד, שבשביל מצותה הגדולה והאמונה בה' ובנביאיו לפרנס את אליהו, מת בנה, כמפורש בפסוק שטענה כן. ואולי גם בשביל פקו"נ של אליהו הנביא עצמו, שבודאי היה נחלה מזה שבשבילו מת בן האלמנה, ולא דמי כלל למצאוהו מרוצץ וגוסס, דמחללין עליו שבת אפילו בשביל זמן קצר, דחי הוא עדיין. ע"ש.

והוא חידוש גדול לומר שבשביל פקוח נפש של אמו שתצטער הרבה מאד, או בשביל פקוח נפש של

הדברים, ולא דמי לאינקוואטור בחדש השמיני, שהתיר לחלל עליו שבת בשבט הלוי (ח"ג סימן קמ"א), דהא שם אפילו לדעת הרמב"ן וסיעתו החולקים על בה"ג מותר, כיון דחי הוא עכ"פ, רק יש ספק אם אפשר להמשיך חיותו ולכן מחוייבים להאריך חייו אפילו כשיש ספק. משא"כ בנדר"ד דעדיין אינו בגדר תחילת עיבור, והוסיף שגם אם יתפתחו הדברים עד שיהיה אחוז גדול מצליח בנסיון הנ"ל, מ"מ הדע"ת נוטה כהנ"ל.

עו"ב שם דאין זה דומה כלל להא דהתוס' (ב"מ קי"ד ע"ב), ששם היה חי קודם זה כאחד האדם, ואם אפשר להחזיר לו חיותו אין לך פיקו"נ גדול מזה, אבל זה לא היה לו חזקת חיות מעולם, ואע"ג דבן האלמנה כבר איבד חזקת חיות, מ"מ ע"י בירור של אליהו ז"ל דינו כאילו חי. ע"ש.

והנה בימים אלו כבר התפתחו דברים אלו, והם נעשו כפשוטים ורובם מתפתחים יפה ונולדים ילדים בריאים וחזקים. ומה שהרב נר"ו כתב שגם אם יתפתח וכו', מ"מ הדע"ת נוטה כנ"ל. ע"כ. הנה בימינו ענין זה כבר הוחזק למוצלת, ורוב התינוקות של המבחנה קיימים ויוצאין בריאים ושלמים, לא פחות מאלה שבמעי אמן מלכתחילה. והלא גם בעוברים רגילים בנה ההיתר על המציאות שרוב הולדות הם בני קיימא, והכא נמי הרוב הם בני קיימא. ואולם בנידון הזה אין מדובר בחילול שבת ולא בשום איסור, דגם איסור הוצאת שז"ל אין בזה כיון שאינו לבטלה חלילה, וכבר התפשט בזה להתיר לצורך בדיקה וטיפול, וזה עדיף שהוא לקיום פו"ר ממש.

וכבר כתבתי שלדעת תלמיד הר"פ הנ"ל, אין היתר להציל את זה ע"י שיחללו שבת וכדומה, משום דההיתר לשיטתו הוא רק משום שע"י כך שבודאי יחיה, הריהו נחשב כבר כעת שהוא חי. אבל בנידון לא שייך לומר שנחשב חי, שהרי מעולם לא היה חי, וכמו שכתבתי לעיל בזה. אלא דלשיטת תלמיד הר"פ ז"ל יש לומר שגם עובר במעי אמו לפני מ' יום, שהוא עדיין מיא בעלמא, אין לחלל עליו שבת, דעתה לא נחשב חי, וצ"ע בזה עדיין.

אך לפי מה שכתב החיד"א ז"ל שגם על ספק אם יחיה מחללין, ולפי שיטת בה"ג הנ"ל דגם בעובר מחללין עליו שבת אפילו לפני ארבעים יום. ובהעמק שאלה כתב הטעם כדי דישמור שבתות הרבה, ובזה בודאי אין חילוק בין אם הוא מופרה במעי אמו או

גידון זה, יש גם משום פקו"נ דאביו ואמו שכל כך חפצים בבנים ואם אין מתים הם, ומאידך נתונים בצער ומצוקה מפני הפחד שיולד ולד פגום ופגוע רח"ל. ותלויים בין השמים ובין הארץ, ולא יודעים הדרך אשר ילכו בה, ועתה זימן הקב"ה בחסדיו, דרך לצאת מכל הספקות, ובודאי שרי, וגם מצוה רבה יש בזה.

ג.

בדין הפריה מעבדתית וכמה פרטי דינים בזה

והנה למעשה אין אנו צריכים לכל זה, כי נראה שאין איסור במעשה דהפריה מעבדתית. דאחר שהתירו גדולי הפוסקים לקחת זרע מהבעל בדרך היתר, כדי לבדוק וגם לחפש רפואה עבורו שיוכל לקיים פריה ורבייה, הרי הדברים ק"ו שיש להתיר בזה, שכאן לוקחים מזרעו של הבעל להחיות זרע, שאין זה לצורך של בדיקה וחיפוש רפואה, אלא כדי לקיים בו מצות פו"ר בפועל ממש. ואע"ג דיכול ללדת בלי זה, אלא כדרך כל הארץ. על כל פנים כיון שיש להם בגנים שלהם מחלה שעוברת לילדיהם, ומסכנת אותם סכנות שונות ומשונות רח"ל, ויש חשש גדול שהם ימנעו מלקיים המצוה הזו בגלל החששות והפחד שיהיו ילדים שימותו, או עיורים, או מפגרים בשכלם וכיו"ב, וימנעו כליל מקיום פו"ר.

וחלק גדול לא ישאלו דעת מורי הוראה כלל, רק ישבו וימנעו מרוב פחד ואימה, ואילו בדרך זו של הפריה מעבדתית ובדיקות מדוקדקות, ובירור אוכל מפסולת וטוב מרע, יביא אותם לקיים המצוה בשמחה ובטוב לבב, ולגדל ילדים בריאים בגופם ובנפשם לתורה ועבודת ה'. וע"כ נלע"ד דאין בזה שום איסור כלל. וע"כ אין צורך לחפש ראיות להתיר, דשם באליהו יש איסור של טומאת מת לכהן, אבל בענין זה אין שום איסור ואין סיבה לאסור.

ואבא אל העין לבדוק בדברי גדולי זמנינו, והנה ראיתי בשו"ת מנחת שלמה להגרש"ז אוירבך ז"ל, ח"ג (סימן ק"ג אות א'), ששם עלה ונסתפק במי שיש לו מחלה תורשתית, וצאצאיו יהיו כל ימיהם בצער, או מי שסובל מחוסר קרישות הדם (ימפוליה) שזה עובר לזכרים, אם מותר לו להמנע מקיום מצות פריה ורבייה, ולישא לכתחילה אשה שאינה בת בנים, שהרי אין חיוב לבזבז יותר משליש או חומש מנכסיו, אפילו על מצוה עוברת, וזה חש בעצמו שהצער שיהיה לו ולבניו, שוים הרבה יותר משליש בנכסיו, או אפשר שגם זה נכלל

אליהו זכור לטוב שהיה נחלה מרוב צער, התירו לו ליטמאות למת, וצריך להתיישב בדבר. ועוד חזון למועד אי"ה ברוך הוא. וידידי הרה"ג ר"ב חראר נר"ו כתב ז"ל, ועצם דברי הגרמ"פ ז"ל מוקשים, שהרי כל הסיבה שאין מחללין שבת על מי שהותו ראשו ומפרכס הוא לא מפני שיש פה "מציאות מיתה" כאשר נראה לכאורה מדב"ק של הגרמ"פ ז"ל, אלא מפני סיבה פשוטה שאין בידינו להחיותו, אבל ברור שאם יש באפשרותנו להחיותו לא איכפת לן מהו הגדר, שכל שיש בכוחנו לקיים נשמתו שלא תצא ממנו לגמרי אנו מחוייבים לעשות כן, וחייב זה עדיף טובא מחיובו של אליהו להחיות את בן האשה, והדברים פשוטים. וראיה פשוטה לדבר שהלא בימי רבותינו לא היו מחללים שבת על ולד הנולד לח' חודשים, שבעת ההיא לא היו אמצעים להחיותו והיה נחשב כמת, ועתה ת"ל אכשר דרא ומתקיימים האם יעלה בדעת מישהו לומר שכיון שחז"ל החשיבו הוולד ההוא למת א"כ לא נחלל עליו שבת, חלילה וחס! אלא ברור שכל מה שדיברו רבותינו היה לפי זמנם ומקומם, וברור שאם יש אפשרות אפילו ביד יחיד בעולם להציל את האדם ממות שדבר זה דוחה שבת ושאר דברים. ופשוט. ע"כ דברי הרב הנז' הי"ו. ואחר המחילה לא דק בדברי הגרמ"פ ז"ל, שהוא ז"ל אומר שכשהותו ראשו הוא כבר מת לגמרי ומטמא טומאת מת מיד. ועל זה הוסיף וכתב שאם היה אפשרות לחבר את הראש לגוף, זה לא מניעת מותו, אלא מחייהו מחדש ממש, ולזה כתב שהתורה חייבה לרפאת חולים, וגם לחלל עליהם שבת ומועד, כדי להצילו ממות, אבל התורה לא חייבה להחיות מתים, וזה שהותו ראשו, אם נחברם הו"ל תחיית המתים ואין חייבים בזה. ומה שכתב הרי"ב הי"ו דאם ניתן להציל חייבים, צריך שיביא ראיה, ומאי דמייתי מולד שנולד לח' חדשים, לאו שמה מתיא, דהתם לא מת הולד, אלא דקים להו לחז"ל שאינו יכול להתקיים, כי הוא צריך עדיין לרחם אמו ואין יכול להתקיים בלי זה בשום פנים שבעולם, וע"כ לא מחלל עליו שבת שאינו חי, והשתא הכא שמצאו דרך להחיות גם בן שמנה ירחים, ע"י האינקיווטור שנותן לו כל התנאים של רחם האם, בודאי ופשיטא שחייבים להצילו אפי' ע"י חילול שבת, שהוא חי ומונעים מיתתו, ולא דמי כלל להותו ראשו דחשיב מת מיד, ואפילו שמפרכס ורץ, מטמא באהל כידוע וכנ"ל. ומ"מ עדיין קשה מה שהערתי בעוניי.

ועכ"פ לדרכו של האגרו"מ י"ל בנידון זה, דמלבד הצלת הולד המתרקם וקיום פו"ר שבמעשה

נראה שגם הגרש"ז ע"ה יודה שחייב להשתדל בזה כדי לקיים מצוה רבה דפרו ורבו.

עו"ב הגרש"ז ז"ל שם, וז"ל: אם הפחד מהולדת בנים נכים בגוף ובנפש, וכן הצער מגירושין קשה מאד לשניהם, באופן שהם מוכנים לכובו הון רב להנצל מזה, נראה שמותרים להשתמש בדייפראם (מניעה) ואין הבעל חייב להתגרש אם הצער הוא כאמור גדול לשניהם, וגם בעיקר הדבר יש לדון אם חייב אדם לכבד יותר משליש לקיים מצות פו"ר, וכמו כן על שבת משום לא תהו בראה, ועיין מס' ע"ז דף י"ג ע"א, בתוד"ה ללמוד, בפלוגתא דהשאלתות והתוספות. עכ"ל, נועיין שם עוד בדבורים שאחר זה בחיוב פו"ר במי שאינם יכולים לגדל אותם ילדים, וגם להוריהם קשה הדבר, ועוד דן בזוג מפגרים לענין תחבולות לקיים פו"ר.

ומאחר דס"ל לגאון הרשז"א ע"ה דכל שיש להם פחד כזה גדול מהצער של הולדת בנים נכים אינם חייבים בפו"ר. ולעיל כתבתי שאפשר שבאופנים מסויימים יודה גם הגרמ"פ ז"ל שהם פטורים, וכנ"ל. וכאן מציעים להם דרך רפואית ברוקה לקיים מצות פו"ר בלי חששות וכלי אותם צערים, לכאורה בזה לא מבעיא שמותר גמור הוא, אלא אפשר שהם חייבים להשתמש בשיטה זו ולקיים מצות ה' בשלמותה. ועוד שעל פי הרוב, אין אנו צריכים לחייבם אלא הם מעוניינים בזה בכל נפשם, והם באים לשאול היתר, כי חוק טבוע בכל אדם נורמלי, שהוא רוצה בבנים ברצון גדול וחזק, עד שבהעדרם מרגיש שחיי אינם חיים, וכבר דימוהו חז"ל למת רח"ל, וסמכוהו אקרא, שאמרה רחל אמנו ליעקב אבינו ע"ה, הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי. והם מוכנים לשלם הון עתק לזכות בבנים, וגם מוכנים לסבול טיפולים קשים כולל ניתוחים, כדי שאולי יזכו לבנים, וכאשר עינינו רואות מעשים בכל יום ובכל מקום, וכאן ניתנת להם האפשרות הנ"ל, ושואלים אם לעשות כן, לענ"ד הוא מותר, וגם מצוה רבה יש בזה. ואפי' אם כרוך באיסור, הרי הגרשז"א נוטה לפוטרו מפו"ר לגמרי, וכבר התירו לבעל לתת מזרעו לבדיקה, וחיפוש רפואה, וכן התירו להפרות במעבדה מי שאינם יכולים לפרות ולרבות כדרך כל הארץ. והכא נמי יש להתיר להם לדרך זו כדי שיקיימו מצות פרו ורבו.

ושו"ר באגרות משה חאהע"ז ח"א (סימן ס"ב), שדן באשה שכבר נולדו לה ב' בנים, שלפי הרופאים לא יכולים לחיות רק שתי שנים בערך וכל העת יהיו

במה שאמרו, בהדי כבשי דרחמנא למה לך, ואין לו לחקור ויסמוך על הקב"ה.

וכתב דמוכא באגרות משה (אהע"ז ח"ד סימן ע"א) דפשיטא ליה טובא, שחייב בקיום המצוה. וכתב עליו הגרשז"א ז"ל ולענ"ד צ"ע. ע"כ. ושו"ר באגרו"מ שם וראיתי שנשאל באדם חולה ל"ע וקשה עליו לגדל ילדים, אם מותר לישא אשה על דעת שתעשה באופן שלא תוכל להתעבר. וכתב הנה פשוט שלא שייך להתיר, דלא התירו אלא במקום סכנה, ויש דברים שהתירו כשיש לה חולי אפילו בלי סכנה. או צער גדול, אבל לא התירו בשביל קושי הגידול וחוסר פרנסה וכדו'. וא"כ לא שייך להתיר באיש דלא שייך בו חולי וצער של עיבור ולידה, וע"ש שעדיף שיקח אשה כבת חמשים או יותר קצת, ששוב לא יולדת ע"ש. והנה רואים שהרב ז"ל לא דיבר בכה"ג דנדו"ד שיש חולאים העוברים בתורשה לילדים, שיש בהם גם מיתה וגם חולאים קשים ורעים רח"ל, ובזה אפשר שגם האגרו"מ יודה דשרי להמנע. והגרשז"א ז"ל כנראה הבין שהאגרו"מ מחמיר גם בחשש של חולאים, או שהגרשז"ז ז"ל מדבר בחשש שיהיו חולאים ולא ברור הדבר לגמרי, וע"כ בנדון זה שבו שואלים דמיירי שידוע שבגנים שלהם יש חולאים רח"ל, אפשר שזה מצב אחר.

על כל פנים רואים שיש בזה דעות שונות, אם במצב שיש חשש אמיתי שיולדו ילדים פגומים ג"כ חייבים לקיים מצות פו"ר או לא. ולא רחוקה היא לומר שיש אפשרות שגם האגרות משה יודה שאם לפי הרופאים ברור וודאי שיהיו ילדים במצב בריאותי חמור, או ימותו בגיל רך וכיו"ב, שגם הוא יפטור אותם מפו"ר, ובפרט למה שכתב הוא עצמו לעיל שמשום פיקו"נ של האם מותר ליטמאת למת.

ומיהו בכה"ג שניתן לטפל ולהסיר הסבל ולהרחיק המחלות ע"י מבחנה וע"י בירור מוקדם כמו שכתב הרב השואל, נלע"ד דבכהאי גוונא גם הגרשז"ז אורכב ז"ל יודה שהוא חייב לטפל כנ"ל, ולקיים מצות פריה ורבייה. דכל הספק שלו הוא משום דאין חיוב לכבדו על המצוה יותר משליש בנכסיו, והצער הזה שעתידי לעבור על בניו הוא יותר קשה לו משליש נכסיו, וכמו שאינו חייב לכבדו סכום כזה בשביל לקיים את המצוה, כן נמי י"ל דאינו חייב לקבל עליו צער כזה העתידי לבא מכוח אותה תורשה, אבל עתה אשר בחסדי ה' כי לא כלו רחמיו, מצאו דרך להנצל מאותו סבל,

רח"ל, וכההיא דאגרות משה הנד', הרי בזה לא קיימו פר"ו, וכן נמי אם יהיו מפגרים או שאר מומים שאינם ראויים להקים משפחה, גם בזה מבטלים המצוה, וע"כ מותר להפרות במעבדה כדי שיקיימו המצוה ברצון ובנחת.

ובפרט דגם טבע הוא לאדם שרוצה בנים משלו, וכל אשר לו יתן בעד זה, כי כשאין לו בנים נחשב למת, והוי דוחק וצער גדול, ועיין באגרו"מ חאהע"ז (סימן ס"ז) בנדון איש מבוגר שלא קיים פו"ר עדיין, ומצא אשה צעירה שישרה בעיניו, והיא שומרת תורה ומצות, אבל מחמת חולי הכליות שיש לה, אסרו עליה להתעבר, עד שיחון ה' ותתרפא ותתחזק. ונשאל אם מותר להם לינשא ותשתמש במוך שישימו טבעת שלא תתעבר. וע"ש שנו"נ בדבר, ומחלק בין אשה שהיא כבר נשואה, וקשין הגירושין, ובין לשאת לכתחילה דלזה א"צ לידחק ולסמוך על המתירין.

ובסוף דבריו ז"ל כתב, שאם הרב השואל רואה שכל כך נתקשרו זע"ז, עד שיש חשש סכנה בפרט לה שהיא חולה ותחוש שעלולה להשאר עגונה משום זה, יש מקום להתיר בתנאי שהם צנועים וכשרים ובאזהרות שלא יפרסמו היתר זה. שוב כתב ששמע שלאשה חולה בכליות אם תשכב בימי עיבורה, אין לה סכנה, וא"כ אין להתיר להם, אלא ליעץ שאם תתעבר תשכב במטה כל ימי עיבורה. עכ"ד.

ונידון דידן עדיף טובא שהרי המבקשים הללו כבר נשואים ורוצים לקיים פר"ו, ולא יכולים לקיימה מפני החששות המבוססות שיסודם בגנים שלהם, ומלבד הפסד המצוה הגדולה הזאת, עוד יש בזה צער כמו מיתה רח"ל וכנ"ל, נראה דבודאי יש להתיר להם, ובפרט שזה לא דומה כלל למשמשת במוך, ע"כ נראה שיש מזה חיזוק להתיר בזה.

ואולם יש להשתמש לצורך זה בשיטה שבירר הגרמ"פ ז"ל באגרות משה שם (חאה"ע סימן ע') עפ"י הגרמ"ע ז"ל באחיעזר להתיר ע"י כיס, באשה שיש לה סכנה להתעבר. והרב אגרו"מ ז"ל כתב שזה לא נראה לו כלל, אבל עכ"פ הא הגרמ"ע סובר כן, ועכ"פ בזה יש להתיר שאינו לבטלה אלא לקיים מצות פו"ר. והוסיף וכתב, ואם זה לא טוב לבדיקה, יהיה רשאי לדוש מבפנים ולזרות מבחוץ לתוך כלי, וששמע שהגאונים מדור הקודם התירו זה לבדיקה. עו"כ שלבא עליה בבית הרופא הוא פריצות גדולה, שאין כדאי לעשות כן, אלא כדכתבתי עכ"ד. וא"כ השיטה הפשוטה

חולים רח"ל, וכן היה בראשון, וגם השני כל העת חולה כפי שאמדו הרופאים, ולדעת הרופאים יש לחוש שכל מה שתלד יהיו במחלה זאת רח"ל, ושאלה אם מותרת להשתמש במוך או בסם של משיחה באותו מקום קודם תשמיש, וסם זה לא מונע מהזרע להכנס, אלא גורם לקלקלו באופן שאינו ראוי לעיבור, והאיש כבר קיים פו"ר שכבר יש לו ממנה בן ובת קודם שחלתה, ודן לאסור במוך גם להמתירים במקום שיש סכנה לאשה, דכאן אין לה סכנה, והולד טוב לו שנולד משלא נולד, דהנולדים באים לעוה"ב משנולדים, ולחד מ"ד (בסנהדרין ק"י ע"א) משנזרע בא לעוה"ב, וגם לרב הונא (ביבמות ס"ב) נחשבו זרע גם לקיים פו"ר משום שניטלו מהנשמות שבגוף, וע"ש.

אך לענין המשחה שנוטלת מן הזרע כוח ההולדה, מסתבר שהוא ככוס של עיקרין, ועדיף מיניה ששם נעקר לגמרי שעל כן אסור לאיש. ואפילו להח"מ (סימן ה' סק"ו) דמשמע שהוא דאורייתא אפי' שקיים פו"ר, מ"מ בזה דלא מיעקר כלל אלא הזרע של הפעם הזאת נפסד. ועוד, שכיון שפעולת הפסד הזרע נעשית אחר שיצא מהאיש, והמניעה היא כשהזרע באשה, הו"ל מעשה באשה ושרי, שהרי האשה מותרת לשתות כוס של עיקרין גם בלא צער, לדעת הרבה שיטות.

וגם למהרש"ל ודעימיה, דלא התירו באשה כוס של עיקרין אלא ביש לה צער, אין לך צער גדול מזה, שיהיו ילדים חולים רח"ל, וזה עדיף ממה שיש מתירין כשבניה לא הולכים בדרך הישר. וק"ו בכה"ג שאין בזה החיסרון של כוס של עיקרין, (שהרי לא מיעקרא כלל). וע"ש שסיים להתיר המשחה בכה"ג, ושאחר ב' שנים לא יהיה מה לחוש, כי החזקה היתה רק בולדות תכופים ולא אחר עבור מהיום ב' שנים, שיהיה ביחד ד' שנים, שיש לקוות שתכריא בעה"י, ולא יהיה מה לחוש, ויכולים לקיים ולערב אל תנח. עכ"ד.

והנה כל מה שדן הרב ע"ה הוא, אם מותר לימנע מקיום פו"ר ע"י מניעה, ודן בסוגי המניעה, מה להתיר ומה לאסור, אך בג"ד הלא בני הזוג המבקשים רוצים לקיים מצות פו"ר, ועושים השתדלות רפואית שלא יולדו להם ילדים פגומים וחולים ח"ו, אלא שלצורך זה צריך לעשות הפריית מבחנה, וכפי המקובל מתירים בזה למי שא"א לו לקיים מצות פר"ו, וכאן ג"כ חשיב כאי אפשר, שאינם יכולים לסבול הצער של ילדים חולים ופגומים, ומצד זה בלבד ימנעו ויבטלו פר"ו, ועוד דגם אם ילדו ילדים אם הם מתים קטנים

וק"ח) אסר בזה דבשעת מעשה שמוציא זרע לתוך שפופרת הוי כמוציאו לבטלה. ואיך אפשר לסמוך על הרופא וכו', וגם בישכיל עבדי ח"ה (חאה"ע סימן י) אסר בזה משום שז"ל. וכמ"ש הבנין ציון הובא ברב פעלים ח"ג (חאה"ע סימן ב'), שגם עקר וסריס אסור להוציא שז"ל, שכן יסד מלכו של עולם, שלא יטיל הזכר זרעו אלא במקום המיוחד לכך.

ואולם מרן שליט"א ביביע אומר כתב שכל קבל דנא, בשו"ת עמק הלכה ח"א (סימן ס"ח) התיר בזה, ולא מבעיא להח"מ והב"ש דס"ל שיוציאים ידי חובת מצות פו"ר בבנים שיצאו באופן זה, ושהוא בנו לכל דבר, אלא אפילו להרב המגיה בט"ז דס"ל שאינו נחשב בנו אלא לחומרא, וכיוצא בזה כתב באפי זוטרי, ועיין בחסדי דוד על התוספתא (יבמות פ"ח) מ"מ בנ"ד יודה שלא נחשב שז"ל, כיון שנעשה בכונה מכוונת לשם הריון, מסתברא שקיים בזה פו"ר, ולא דמי לנתעברה מאליה.

וגם בשו"ת זקן אהרן למהר"א וולקין ח"ב (סי' צ"ז), כתב שאין יסוד לאסור בזה, כיון שמייעד להזריק הזרע היוצא מן הבעל בגוף האשה, שכל איסור שז"ל הוא כשמשחית זרעו לאיבוד. וכיון שהח"מ והב"ש אמרו שהוא בנו ואפי' למצות פו"ר, בודאי שיש להתיר, וכבר הסכים הגאון מהרש"ם ז"ל להתיר אם יסכימו עמו עוד שני רבנים, ואנא בס"ד דרינא בהדיה ונמנה אני עמו בהיתר זה, עכת"ד. וגם בשו"ת מנחת יצחק ח"א (סי' נ') כתב שכבר יצא הדבר בהיתר בבד"צ דק"ק קראקא.

וכתב מרן נר"ו, ובאמת עינינו רואות בעשרות השנים האחרונות שהרפואה התפתחה מאד, ובפרט בענין זה, שרבים מחשוכי הבנים שנואשו כמעט, נפקדו בזרע של קיימא ע"י פעולות הרופאים בזה, ואע"פ שיש רופאים שעושים מלאכתם רמיה, אין ללמוד מן הפרט על הכלל, ואין לחוש בזה לאיסור שז"ל. ובפרט לפי התוס' (יבמות ל"ד ע"ב) סוף ד"ה ולא, ואומר ר"י דלא חשיב כער ואונן אלא כשמתכוין להשחית הזרע, וגם רגיל לעשות כך תמיד, אבל אם עשה באקראי בעלמא כשמתכוין לבא על אשתו שלא כדרכה שרי, וכדאמרינן בנדרים (כ' ע"ב) כל מה שרוצה באשתו עושה וכו'. ושכ"כ הר"ן בשם התוס' וכתב שכן הם דברי הרמב"ם (הלכות איסור"ב פרק כ"א) וסיים דמדרכי חסידות אין לעשות כן שלא יקל ראשו בכך, ויתקדש. עכ"ל. וע"ש עוד מזה בדברי הפוסקים, ושהב"י (אה"ע סי' כ"ה)

לו להתיר לבדיקה בשביל שידעו לרפאת אותו שיוכל להוליד, הוא ע"י כיס, וק"ו שאפשר להשתמש בזה כאן שהוא ודאי שיהיו עוברים חיים וברי קיימא. ששם הוא לבדוק שאולי תמצא לו רפואה והוא ספק, ועדיין לא עוסק בפר"ו כלל, וכאן הוא ממש קיום המצוה דפרו ורבו בפועל ובהצלחה בטוחה בס"ד, ובודאי דיש להתיר לקחת מזרע הבעל, ובודאי שיכולים ג"כ לקחת ביציות מהאשה שאין בזה שום איסור, וכן אין שום איסור בהפרייתן במבחנה, ובמלאכת כורר לברור את הבריאות והטובות, אין בזה חשש כלל.

ד.

עוד בענין הנ"ל

ושוב ראיתי לגדול דורנו מרן הראש"ל ביביע אומר ח"ח (חאה"ע"ז סימן כ"א), שנשאל בענין תינוק מבחנה, בזוג נשוי שנים רבות ועדיין לא זכו להבנות כלל, והרופאים אומרים שלעולם לא תתעבר בדרך רגילה, משום שהחצוצרות שלה סתומות, ותקנתה אחת בנטילת ביציות ממנה בניתוח קל, ומפרים אותם במעבדה בזרע של בעלה, ושוב משתילים אותם בגופה, ועי"ש שדן אם מותר לעשות כן, ואם הבן מתייחס אחר אביו לכל דבר.

והנה, בענין כשרות הולד וייחוסו כתבתי בזה לפני הרבה שנים תשובה במעשה שהיה לפנינו בבית הדין הרבני בעי"ת פתח תקוה ת"ו. והיא נדפס'ה בשו"ת שמע שלמה ח"ב (חאה"ע סימן ב'). ופה אביא מדברי מרן נר"ו למה שנוגע לנידון הזה. וראיתי בדבריו סוף אות א' שם, תוך הדיון על היחס של הבן לאביו, כתב ונראה להתיר לעשות כן, כשאי אפשר בשום פנים להבנות בדרך אחרת.

ובאות ב' (בתוך הדברים) כתב, ואין לחוש בנ"ד מדין הוצאת שז"ל כיון שההריון של האשה נעשה מן הזרע שהוציא הבעל למטרה זו, אין זה נחשב לבטלה. ואע"פ שבהכרח הולכים לאיבוד כמה טיפות אין בכך כלום, שגם בדרך תשמיש הוא כן. ובנדה (ל"א ע"א) אמרו מאי דכתיב ארחי ורבעי זרית, מלמד שאין האדם נוצר מכל הטיפה אלא מן הברור שבה. וע"ש שהזכיר שבעל צפנת פענח (סי' קל"ח או' ב') דן בזה משום שז"ל, שלא יתכן שתתעבר מזה שאינו יורה כחץ. ולהלן כתב בשם שו"ת אהל משה ח"ג (סימן י) שלא ביארו לפני בעל צפנת פענח הדברים כראוי, אבל באמת ידוע שיש בזה ממש, ולכן אומר אני שאין בזה איסור שז"ל. ושגם בשו"ת דברי מלכיאל ח"ד (סימן ק"ז

ועוד דגם אם ילדו ילדים כאלה ברוב המקרים אינם מקיימים פריה ורביה, לא מיבעיא כשיש בגנים שלהם סוג של פגם שמביא למיתת הילדים, או לפיגור שבכל זה מתבטלת מצות פו"ר, דמבואר בטוש"ע (אהע"ז סימן א' סעיף ו') דאין מקיימים מצות פו"ר עד שיהיו לו בן ובת הראויים לילד, ואם מתו ולא הניחו בנים לא קיים, אא"כ השאירו בן ובת, שבאו מבנו ומבתו, אפי' שהבן בא מבתו, והבת מבנו מהני, אבל אם רק אחד מילדיו הניח זרע בן ובת. הסבא לא קיים פו"ר, ע"ש.

וא"כ ק"ו באלו העוברים הפגומים שמתים בעודם ילדים, או שהם חולים במחלות גופניות או נפשיות או שכליות, באופן שאינם ראויים להקים בתים, שבודאי לא קיים האב מצות פו"ר. ובכל זה פשיטא דמותרים לעשות ההליך הנזכר בשופי.

ונראה לענ"ד שגם בפגמים שאינם מעכבים מצות פו"ר, כגון עוורון, או פגמים שגורמים להם יסורים קשים, וקיצור שנים רח"ל. בכל אלו יש להתיר, דע"ז בודאי יקיימו המצוה כהלכתה.

ועוד דיש בזה מצוה להציל אותם ילדים מחולאים ומיסורים, וגם להציל את הוריהם מצער גדול ונורא ה' יצילנו. ובפרט דק"ל כבעל הלכות גדולות, דאפילו בעובר שיך פקוח נפש, לחלל עליו שבת, וכתב שבט הלוי הנ"ל, דהעיקר להלכה דאפילו לפני ארבעים יום דהוי מיא בעלמא, כיון דרוב עוברים מתקיימים, מחללים עליו שבת, וכמ"ש הרמב"ן והר"ן ע"ה בשיטת בה"ג. וכנ"ל. וק"ו בזה שלא מדובר בחילול שבת ח"ו, וגם לא בהשחתה, שהרי נותן זרעו להוליד ולד של קיימא בריא ושלם, ויש להזהירם שיעשו הכל ע"י השגחה צמודה, שלא יהיו שום שינויים והחלפות, ויה"ר שהקב"ה ירפא כל חולי עמו ישראל ברחמים אמן.

המצפה לישועת ה' ברחמים כב"א.
בברכת התורה,
שלמה משה עמאר
ראשון לציון הרב הראשי לישראל

בבדק הבית, כתב ע"ד ר"י הנ"ל, שאילו ראה דברי הזוה"ק בחומרת שז"ל, לא היה כותב כן.

ובאות ב' שם שכ לדון בנתעברה באמבטי וכיד ה' הטובה עליו, והעלה שגם אם הזרע מאחר והיא א"א לא נאסרת לבעלה, והולד כשר. דאין ממזרות רק ע"י ביאת איסור, ואפי' ביאה באונס עושה ממזר, אבל בזריקה וכדו' אינו ממזר. ועיי' שם אותיות ד' וה'.

ובאות י' שם הזכיר מה שהשיב להגר"צ לוי זללה"ה מפנמה, באשה שימי הביוץ חלים בתוך ז' נקיים, ולא תוכל להתעבר אלא בהזדקת זרע בעלה בגופה תוך ימי נדתה, ובשו"ת יבי"א ח"ב (חאה"ע ס"ס א') העלה להתיר בזה וע"ש שהזכיר עוד מגדולי האחרונים בזה ואם יש להצריך שתטבול אחר עבור שבעה ימים מיום ראיתה, כדי לצאת מטומאה דאורייתא, (דז' נקיים אינו אלא מחומרא דר' זירא דשוניהו כאילו הן ספק זבות, ואין זה מן הדין), ואז יזריקו הזרע במעיה שיהיה בטהרה, ומאידך עלול בעלה להכשל בידועו שטבלה, וסיכס כדעת הגרמ"פ והגרש"ז אורבך ז"ל דכשאי אפשר לעשות ההזדקת אחר ז' נקיים, יש להתיר שיזריקו תוך הזמן בלי טבילה כלל.

וכן העלה במסקנא דאם א"א שתתעבר בדרך רגילה, יעשו ע"י מבחנה ובהשגחה שלא יחליפו את זרעו, עד שיזריקוהו במעי אשתו.

וכבר כתבתי דאעפ"י שבנידון זה, מדובר באשה שיכולה להתעבר בדרך רגילה, מ"מ הבנים שיולדו יהיו לקויים בליקויים חמורים, מכל מיני מרעין בישין רח"ל. ואין ספק שדבר זה יביא הורים רבים להמנע מקיום מצות פו"ר, והרי דעתו של הגרש"ז אורבך ז"ל שהזכרתי בראשית דברי היא, שאין חייבים לקיים המצוה, שלפי זה בודאי ופשיטא שיש לעבור התהליך האמור, ע"י הפריה במעבדה כדי לברור אוכל מתוך פסולת, כד שיוכלו לקיים מצות פריה ורביה. וגם בלי זה הרבה ימנעו מחמת הקושי הגדול והסבל הנורא של גוף ונפש, שכרוך בגידול ילדים כאלה, וע"י פעולה זו שאין בה איסור השחתה ח"ו, יקיימו המצוה בהידור ובלב שמח.

